

נחום זקן

סואץ אינה סטלינגרד

נחום זקן

סואץ אינה סטלינגרד

גדוד 433 במלחמת יום הכיפורים

סיפור לחימה של גדוד טנקים שלחם במהלך
מלחמת יום הכיפורים ובסופה הוביל את הלחימה
בקרב הקשה מכולם בתוך העיר סואץ

מערכות

בית התוכן המקצועי של צה"ל
לצבא ולביטחון לאומי

Nachum Zaken

Suez is not Stalingrad

The story of the tank battalion's fighting
in the 1973 Yom Kippur War

עורכת: אביטל רגב-שושני

© כל הזכויות שמורות להוצאת "מערכות",

בית התוכן של צה"ל לצבא ולביטחון לאומי, 2021

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאכסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכאני או אחר כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

נדפס בישראל

דפוס פרינטיב, ירושלים

מערכות

בית התוכן המקצועי של צה"ל
לצבא ולביטחון לאומי

**הספר מוקדש ללוחמי גדוד 433 במלחמת יום הכיפורים,
לזכרם של החללים ולבני משפחותיהם**

תוכן העניינים

9 ..... הקדמה

12 ..... פתח דבר

21 ..... **הבלימה**

23 ..... התארגנות חפוזה וריצה לחזית

31 ..... השתלבות בבלימה בחזית הדרומית

36 ..... ההפתעה הייתה אסטרטגית, אופרטיבית וטקטית

43 ..... התקפת הנגד של 8 באוקטובר

61 ..... הלחימה מול אסמאעיליה: מצת ופורקן

68 ..... הלחימה מול פרדאן: זרקור והברגה

81 ..... מקיפאון בבלימה ללחימה ניידת

89 ..... קרב שריון בשריון והתארגנות לצליחה

95 ..... **הצליחה**

97 ..... ניתוק מגע והכנות לצליחה

100 ..... הצליחה

107 ..... **התקדמות ורדיפה, בעורף הארמיה השלישית**

109 ..... הלחימה בבסיסי טילים

129 ..... הלחימה בג'בל ג'ניפה והשמדת כוח הקומנדו המצרי

137 ..... כיתור הארמיה השלישית והלחימה לעבר ציר קהיר-סואץ

- 143 ..... **המערכה על העיר סואץ**
- 145 ..... צבירת הכוחות סביב העיר סואץ
- 154 ..... הפקודות ונוהל קרב חפוז לכיבוש העיר סואץ
הפריצה לעיר ללא מודיעין, ללא זמן להכנות
וללא כוחות נלווים
- 165 ..... המשמעות של אובדן שדרת הפיקוד בגדוד טנקים
בלחימה בשטח בנוי
- 181 ..... הדילמה אם להמשיך ולתקוף, או למצוא דרך לצאת מן
הגיהינום, שיתקה אותי
- 190 ..... לחימת גדוד טנקים בשטח עירוני צפוף ובנוי גבוה
- 200 ..... יום שלם של לחימה רצופה בסואץ – היום הקשה בחיי
- 221 ..... ארגון הגדוד השסוע, איסוף שבריו והכנתו להמשך המשימות
- 255 ..... **סיכום המערכה על העיר סואץ**
- 275 ..... על הנחיצות של כיבוש העיר סואץ
- 277 ..... סיכום המערכה
- 297 ..... אחרית דבר
- 311 ..... שלמי תודה
- 326 ..... רשימת מפות ותמונות
- 329 .....

הקדמה

הספר **סואץ אינה סטלינגרד** הוא סיפורו של גדוד טנקים סדיר 433 "גור", שעליו פיקד סא"ל נחום זקן במלחמת יום הכיפורים. זהו ספר עמוק ומבריק, מרתק וסוחף, זורם, קולח ומעורר מחשבה. המחבר הצליח להנגיש ולהאניש תופעות לא אנושיות של מלחמה והרג, תעוזה והקרבה, נחישות ודבקות במשימה. הספר עשיר בעדויות של לוחמים המתארות את המצבים הבלתי נתפסים שחוו בגופם ובנפשם.

הגדוד נלחם ברצף של קרבות ארוכים וקשים במשך כל מלחמת יום הכיפורים בחזית המצרית, וסיים בקרב המר והנורא של הלחימה בתוך העיר סואץ. הגעתי אל נחום בצומת המשולש של העיר סואץ בקצה המזרחי שלה וראיתי אותו ואת הגדוד בלחימה. למרות המכה האנושה שחטף במרכז העיר, כאשר מחצית מלוחמיו נפגעו וכל שדרת הפיקוד שלו חוסלה, המשיך נחום לחתור להשלמת המשימה. מבחינתה של יחידה לוחמת מילוי משימה הוא חזות הכול. מקום שכבשנו אסור לנטוש. התקפה שהתחלנו צריך לסיים. למרות הנפגעים היה צריך להמשיך את התקיפה ברמת האוגדה, כפי שעשה נחום ברמת הגדוד, עד להשתלטות על העיר ולהשלמת הכיתור על הארמיה השלישית.

הספר עשיר בתיאורי לחימה. הוא מביא ממקור ראשון את חוויית המפקד שנקלע לדילמות ולמצבים לא אנושיים, את התחושות והרגשות של לוחם שנפל בגורלו לפקד על גדוד 433 וחבורת הלוחמים המופלאה שלו. הגדוד שעליו פיקד נחום התבסס על סגל המדריכים של בסיס אימונים צה"לי ליחידות השדה, ומכאן נבעו יכולותיו המיוחדות. הגדוד בלט לא

רק בארגונו וביכולתו המקצועית אלא גם בתושייה, ביוזמה, בנחישות, באומץ הלב, בשיקול הדעת, בנועזות ובדבקות במשימה שגילו נחום ולוחמיו במשך כל המלחמה הארורה הזאת עד הקרב האחרון שבה.

הגדוד פעל ולחם ברצף בעוז רוח, בתושייה וביוזמה במשך כל ימי המלחמה, לוחמיו עשו ימים וליילות רצופים בלחימה קשה ובאומץ רב בקרבות הבלימה המרים בסיני, באזור גשר פרדאן על זרקור והברגה ואל עבר מצת ופורקן מול אסמאעיליה. הוא לחם גם על מוצב חמוטל ובקרב שריון בשריון באזור האגם המר. הגדוד צלח בנחישות את התעלה, והוביל בלחימה רצופה ומתישה את החטיבה עד לציר סואץ-קהיר. זאת תוך השמדת בסיסי טילים, יחידות חיל רגלים, טנקים ולוחמי קומנדו מצרים, וסיים בפריצה למרכזה של העיר סואץ עד הקצה השני שלה וחסם על סוללת המזח כלפי פורט אבראהים.

מלחמת יום הכיפורים הפתיעה את הדרג המדיני ואת צה"ל. היא הייתה עבורם מבחן עליון להחלטות גורליות. ואולם, למרות תנאי הפתיחה הבלתי נתפסים, הצליח צה"ל, בהיותו צבא שמאמין בצדקת דרכו, להתאושש מן ההפתעה ולסיים את המלחמה בניצחון – זאת בזכות לוחמיו, כמו אלה של גדוד 433. גם ברגעים של מבוי סתום, של מצוקה קשה, של מצב שבו נדמה שהכול אבוד מצאו בעצמם, נחום ואנשיו, את העוז ותעצומות הנפש לעשות את הלא אפשרי ולאפשרי ולדבוק במשימה – גם במחיר כבד של שחיקה ואבדות רבות בנפש.

בזכות רוח הלחימה, אומץ הלב, ההקרבה העצמית והמיומנות המקצועית של הלוחמים ברמת יחידות השדה, כמו אלה של גדוד 433, הצליח צה"ל להתעשת ולהתייצב מול נחשולי הפלדה והאדם אשר זרמו למרחבי סיני, ולהביא למפנה מבלימה להתקפה ועד הניצחון שצבאות מפוארים, גדולים וחזקים היו מתגאים בו.

נחום ולחמי 433 ראויים שיהיו לנו לדוגמה ולמופת על עוז הרוח
והאומץ, היוזמה והתושייה, תעצומות נפש וההקרבה, שיקול דעת ועוצמת
אדם נפלאה שגילו במשך כל המלחמה.

רב־אלוף (מיל') אהוד ברק
לשעבר הרמטכ"ל,
ראש הממשלה ושר הביטחון

פתח דבר

מדברי הרמטכ"ל, רא"ל מוטה גור, בסיכום הקרב על סואץ: לחימה בשטח בנוי היא לחימה אכזרית וקשה. אין משוואות מוחלטות של כמות ההרוגים מול ההצלחות. האם קרב בשטח בנוי צפוף וגבוה ניתן להשוואה לקרבות בשטחים פתוחים? בשום אופן לא!.... בלחימה בעיר שדה־הראייה קצר מאוד. קשה מאוד ללוחמים לאתר את מקורות הירי. היכולת שלהם לעקוב אחרי חיילי האויב היורים עליהם שואפת לאפס. אני אומר זאת מניסיוני האישי בירושלים. לוחמי האויב מופיעים כהבזק, מטילים רימון, יורים צרורות ונעלמים. וזה שב וחוזר על עצמו. אין ויכוח על זה שנחום ואנשיו הם לוחמים מעולים.

ההתלבטות של המפקד במצבי קיצון אם ללכת עד הסוף או לסגת – זה עניין של ערכים אישיים שיש לאותו מפקד שנמצא בשטח. כמג"ד, גם אם נדפק לך הכוח, תמשיך להסתער ותן לאלה שמאחוריך, המח"ט והאוגדנר, שינהלו את יתר הכוחות ויוודאו שהקרב כולו יצליח. הדבר היחידי שצריך לעמוד בפניכם כמפקדים הוא: אם התחלתם מערכה תדאגו שתצאו ממנה מנצחים. אם החלטתם לכבוש תדחפו קדימה את הכוחות עד להשלמת ביצוע המשימה במלואה. אין פשרות עם אי ביצוע המשימה! נחום נהג בסדר ונכון. למרות שחמישים אחוז מהגדוד שלו נפגעו, הוא השלים את משימתו במלואה.

שר הביטחון משה דיין ב"אבני דרך": אם יאמר מפקד יחידה שלא ביצע משימה שהוטלה עליו מפני שלא יכול להתגבר על כוחות האויב, הסברו לא יתקבל, אלא אם כן נפגעו 50 אחוז מאנשיו. המושג "לא יכולתי"

הוא יחסי; השאלה היא איזה מאמץ נעשה כדי לבצע את המשימה למרות התנגדות האויב. כל זמן שלא אבד כושר לחימתה של היחידה, עליה להוסיף ולתקוף. מה שלא אמרתי בפי, הביע סבר פניי. לכל המפקדים, היה ברור, שאם לא יבצעו מה שהוטל עליהם, יעמדו בחקירה מדוקדקת, ואם לא יניחו את דעתי – יתנו את הדין.

עד כאן דברי הרמטכ"ל ודברי שר הביטחון.

גדוד 433, המכונה גדוד "גור", שעליו פיקדתי במלחמת יום הכיפורים הוקם שנה לפני המלחמה, וכבר בתחילת דרכו נדרש למאמץ מלחמתי שבו התנסו רק מעטים מטובי גדודי השריון. הגדוד לחם ברצף, בנחישות ובעוז רוח במשך כל ימי הלחימה עד הקרב הקשה והמר שבקרבות המלחמה הזאת – הקרב בתוך העיר סואץ. בקרב הזה נדרש הגדוד לפרוץ לרחוב הראשי של העיר, על ציר סרג', להגיע עד לקצה השני שלה ולהתייצב על סוללת המזח שמחברת אותה עם פורט אבראהים ופורט תאופיק. הלחימה נמשכה ברצף משעות הבוקר עד רדת החשכה. הקרב הזה של לחימה קשה בשטח בנוי צפוף וגבוה ראוי שיילמד על כל חלקיו ושלביו, על מרכיביו הטובים והפגומים, כדי להפיק לקחים וליישם בקרבות בשטח בנוי בעתיד. רק בקרב הזה, שנמשך יום אחד, נפגעו כמחצית מלוחמי הגדוד, שלושה טנקים נשרפו כליל ונותרו בעיר, ורוב הכלים האחרים נפגעו ברמה כזאת או אחרת.

פנים רבות היו למלחמת יום הכיפורים. לכל יחידה הסיפור שלה והאמת שלה. במהלך השנים שלאחר המלחמה סופר רבות בספרים ובמאמרים, וכן באמצעי המדיה האחרים, על יחידות שונות ולחימתן. היו יחידות שזנחו את תיעוד הלחימה שלהן, וממילא את היחצנות הנלווית לו. היו יחידות שהציבו לעצמן כיעד את תיעוד הלחימה והסיפור של היחידה לפרטיו. מאז 1973, כמעט בכל שנה, עולים סיפורי הקרבות מזוויות שונות ועל־ידי כותבים חדשים. חטיבה 500, שבמסגרתה נלחם גדוד 433, לא עסקה בזה כלל וכלל כאילו לא הייתה שם, וסיפור לחימתו המופלאה של

הגדוד לא זכה להכרה הראויה. למרות הזמן הרב שעבר, ואולי בשל כך, יש לנו חובה לשמר את המורשת המפוארת של הגדוד – לספר את הידוע לנו ואת האמת שלנו ללוחמיו ולמשפחות השכולות, שאינן מפסיקות להתעניין ולשאול. אסור שהאמת תגווע גם לאחר שנים רבות כל-כך. הערפל שיוצר שדה הקרב הוא כאין וכאפס לעומת הערפל שההיסטוריה גורמת. לזכרם של הנופלים ולכבודם של הלוחמים אספר בדם לבי את האמת שלי כדי להעניק את הכבוד הראוי לגדוד 433 שלחם בכל צורות הקרב: בכלימה, בתקיפה, בלחימת שריון בשריון (שב"ש), בצליחה, בקרבות התקדמות ורדיפה ובשטח בנוי קשה.

המלחמה בגזרה המצרית החלה בחציית הצבא המצרי את תעלת סואץ. בליווי ארטילריה כבדה לאורך ק"מ 150, הצליחו הארמיה השנייה והארמיה השלישית לתפוס ראש גשר בגדה המזרחית (הישראלית) שרוחבו 12-7 ק"מ.

המטלה למנוע מן האויב כל הישג עד גיוס המילואים הייתה למעלה מכוחותיו של הצבא הסדיר. הצבא המצרי תקף במסות עצומות תוך שימת דגש על כמות הכוחות. מבצע הצליחה שלו בתעלת סואץ היה מרשים ויעיל גם בסטנדרטים של צבאות מודרניים. ההישגים של הארמיה השנייה מצפון לאגם המר הגדול ושל הארמיה השלישית מדרום לו – שהחזיקו רצועת שטח בגדה המזרחית – העמידו את ישראל בעמדה לא נוחה במשאומתן הדיפלומטי שהתנהל לאחר המלחמה. צה"ל, שהחזיק בתפיסה מבצעית התקפית, המביאה לידי ביטוי את עליונותו באוויר ואת יכולותיו בתמרון יבשתי, מצא את עצמו מנהל קרבות בלימה, ונלחם בצורת קרב שוחקת שמנטלית לא היה מורגל לה, ולא היה מוכן לקראתה.

הפיקוד המצרי ידע שיחידות השריון של צה"ל עדיפות על כוחות השריון שלו, ולכן הכין הפתעה טקטית: הוא הוציא מול הטנקים שלנו אלפים רבים של אנשי חי"ר מצוידים בטילים נגד טנקים שפעלו במסות ענקיות מול השריון שלנו. דרך הפעולה הזאת גרמה לפגיעות משמעותיות

בכוח השריון שלנו. למרות כל אלה, הצליח צה"ל בכוחות מעטים לבלום את המסות של הכוחות התוקפים, לעבור מבלימה להתקפה ולהעביר את המלחמה אל הגדה המערבית של תעלת סואץ.

אמנם ערכנו אימונים ותרגלנו תסריטים אפשריים, אך למלחמה פנים רבות – ועתה חווינו זאת על בשרנו. בכל האימונים, ההדמיות והמודלים לא ניתן לצפות את כל ההפתעות האפשריות שמזמן שדה הקרב, שבו רב הבלתי צפוי על מה שתוכנן מראש. ייחלנו לכך שהאימונים שביצענו יכשירו אותנו לכך שנהיה מוכנים להגיב נכון על רוב ההפתעות והמהלכים הבלתי צפויים שיזמן לנו שדה הקרב.

המלחמה הזאת הייתה תובענית, והמהלכים בה הוכתבו יותר מאשר תוכננו. נדרשנו להילחם ברציפות מתחילתה ועד הקרב האחרון שבה. כל יום וכל גזרה והמאפיינים שלהם. לחמנו במלחמה סטטית, לחמנו בתקיפה ובקרבות רדיפה, לחמנו מול מסות של כוחות חי"ר רוויי נשק נ"ט, לחמנו מול שריון אויב ובשטח בנוי בצפיפות. משך המלחמה, הרצף שלה ומהלכיה היו בחזקת מבחן מכונן ללוחמים מן השורה ולמפקדים הזוטרים. בעת שהמדינאים ואנשי מערכת הביטחון בדרגים הגבוהים לקו בחטא היוהרה, ובעקבות זאת גרמו למחדלים ולשגיאות, הפלוגות והגדודים נלחמו בעוז על כל מוצב, עמדה ושעל אדמה.

יחידות רבות נטלו חלק במלחמת יום הכיפורים. רבים מלוחמיהן נפגעו. אחרים נשחקו עד אפיסת כוחות, ולמרות זאת לא חדלו להילחם והמשיכו לבלום בגופם את נחשולי חיילי האויב. גם אנחנו, לוחמי 433, עברנו את הקשה שבמלחמות ישראל. נלחמנו מתוך צריחי הטנקים ומתוך תאי הלחימה של נגמ"שים וזחל"מים, נלחמנו מעל ג'יפים ומתוך מכליות הדלק ומשאיות התחמושת והמזון, טיפלנו בחברינו שנפגעו ובכלי הרק"ם שנשחקו.

ימים ולילות רצופים של לחימה קשה עשינו יחד. היינו איתנים בדעתנו ובטוחים בעצמנו ובכלים שבידינו. נלחמנו בקרבות הבלוימה

המרים מול אסמאעיליה וגשר פרדאן. בגופנו עצרנו את נחשולי אש האויב על מוצבי נוזל, חמוטל, הברגה, ורוצלב וזרקור. חצינו בתנופה את הדיונות, והתייצבנו כדי להכות את טנקי האויב על חוף האגם המר. בנחישות ובעוז רוח צלחנו את תעלת סואץ אל תוך שטח מצרים כדי להכות בו את כוחות האויב – טנקים, תותחים, בסיסי טילים וכלי משחית רבים – עד מבואות העיר סואץ.

כוחות נפשיים ופיזיים רבים נדרשו מן הלוחמים והמפקדים כדי לעמוד בימי הלחימה האינטנסיביים שנמשכו עד סיומה. מלחמה זאת הייתה מלחמתם של החייל הבודד, צוות הטנק, כיתת החי"ר והמפקד הזוטר. למעטים האלה חייבים רבים.

אחטא לאמת אם לא אציין את התעוזה, המקצועיות והמסירות של מחלקת הסיור הגדודית ושל פלוגת הסיור החטיבתית בפיקודם של סרן יוסי סידון וסרן אמציה אהרונסון, אשר פעלו בכל שלבי הלחימה בצמוד לנו וכחלק אורגני של הגדוד כשהם חשופים על ג'יפים בין הטנקים והנגמ"שים. זאת למרות הסכנות מההפגזות הכבדות של ארטילריה ומהאש בכיוון ישיר. כמג"ד, הם היו לי לעיניים מלפנים ובאגפים, ולעתים כמפלסי דרך לדרגים הלוגיסטיים שבלעדיהם לפעמים לא היה אפשר להילחם. זכות גדולה עמדה לי להקים את גדוד 433, לאמנו לפני המלחמה, לפקד עליו ולהילחם לצד לוחמיו המופלאים במהלך כל ימי מלחמת יום הכיפורים, שהייתה הארוכה והקשה במלחמות ישראל. דלים כוחותיי מלספר את תפארת גבורתם. באומץ לבם ובנחישותם רשמו דף מרשים ומפואר במורשת הגדוד ובמורשת צה"ל.

במהלך המלחמה שילמנו מחיר כבד וכואב של 138 נפגעים (מלבד נפגעי נפש) – 34 הרוגים ו-104 פצועים. 12 מפקדי פלוגות נפגעו, ושני סגני מפקדי גדוד נפצעו ופוננו עוד בקרבות הבלימה. אף שחלו שינויים רבים בגדוד שלנו בשל הנפגעים הרבים ומספרם הרב של הטנקים ונושאי

הגייסות שנפגעו, המשכנו להילחם כיחידה מגובשת, שהתעוזה, הנחישות וההקרבה לא נטשו אותה.

סיפורו של הגדוד מייצג נאמנה את אשר חויינו במהלך המלחמה שכן הוא מבוסס על יומני המלחמה, על מרשמי הקרב, על התחקירים וסיכומי המפקדים ועל סיפורי הלוחמים והמפקדים של הגדוד שתיעדו במהלך המלחמה ולאחריה, את האירועים בפנקסי כיס ועל פיסות נייר מזדמנות. בכך הם סיפרו את ההיסטוריה ולא שכתבו אותה. בכתובת הספר נעזרתי במסמכים אלה, שחלקם שמורים עמי עד היום.

תא"ל (מיל') נחום זקן

מפקד גדוד 433

במלחמת יום הכיפורים

נְשָׂמָה נִשְׁבֵּר וְנִשְׁפִּי - קִנְיָת
מִגֵּן וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סָלָה

(תהילים עו: ד)

